

i Gdansk

I 1945 lå Gdansk i ruiner. I dag emmer den smukt genopbyggede havneby af atmosfære. Samtidig har byen skrevet sig ind i Europas nyere historie.

Foto: Jørn Ørnstrup

over værftshagnet. Det var Lech Walesa, som opfordrede sine kammerater til at demonstrere fredeligt. Samtidig bad han dem om at danne deres egen frie fagforening. Dermed blev fagbevægelsen Solidarnosc - født. Det blev begyndelsen til enden for kommunismen i Polen.

Solidaritets udviklede sig til en folkebevægelse. Ved udgangen af 1981 havde den ud af en befolkning på 38 millioner mennesker, over 9 millioner medlemmer. Det var ikke alene arbejderne, som tilsluttede sig. Bønder, kirkefolk og intellektuelle gjorde det også. Derfor fik bevægelsen så stor en slagkraft. Den havde givet polakkerne deres nationale stolthed tilbage. Men natten til den 13. december slog militæret til. Der blev erklæret krigsretstilstand i Polen, og militæret med general Wojciech Jaruzelski i spidsen overtog al magt i landet. Strejker blev forbudt. Solidaritet blev også forbudt, men bevægelsen genopstod som undergrundsbevægelse.

Militærets undtagelsestilstand, arrestationer af oppositionelle og forringede

levestandard stillede uret tilbage. Dengang sad Lech Walesa 11 måneder i fængsel, inden han i 1983 fik lov til at genoptage sit arbejde som elektriker på Leninværftet. Samme år modtog han Nobels Fredspris. Regeringen ophævede krigsretstilstanden og løslod de politiske fanger. Men op gennem 1980'erne fortsatte magtkampen i Polen. En magtkamp hvor den formelle magt lå hos kommunistpartiet. Den reelle magt kom dog mere og mere til at ligge hos Solidaritet og den katolske kirke.

I 1988 trådte bevægelsen igen frem på den politiske scene, og i 1989 indledte ledere fra Solidaritet rundbordssamtaler med kommunisterne om et fredeligt magtskifte. I juni samme år vandt bevægelsen en stor sejr ved det første frie valg i Polen i årtier. Året efter opløste det polske kommunistparti sig selv, og polakkerne valgte Lech Walesa til deres præsident. Tre år senere forlod de sidste russiske soldater Polen.

Tilbage på havnepromenaden, hvor turistbåde lægger til og fra kaj får man øje på et skilt på den grønne byport Brama Zielona. »Biuro Lecha

Demografi og historie

- Den polske havneby ved Østersøen har ca. 450.000 indbyggere.
- Gdansk er en gammel hansestad. Tyskerne kalder den Danzig. Efter Polens deling i 1795 kom byen under preussisk overherredømme. Efter Anden Verdenskrigs afslutning og frem til 1939 var Gdansk en fristad med eget senat. Anden Verdenskrig indledtes med et angreb på byen, som blev erobret og indlemmet i Stortyskland. Byen blev voldsomt bombet under den 2. Verdenskrig.
- Da russerne i februar 1945 rykkede ind i Gdansk, lå 80 procent af byen i ruiner. Allerede i 1960'erne var store dele af den gamle bydel genopført.
- Strejkerne, som førte til kommunismens fald i Polen, begyndte i Gdansk i 1980. Elektrikeren Lech Walesa blev en folkehelt, og fra 1990-95 var han Polens præsident. I dag er Polen både medlem af EU og NATO.

Turist i Gdansk

- En vandring i den gamle by (Stare Miasto), hovedbyen (Głównie Miasto) og den gamle forstad (Stare Przedmieście) er en oplevelse. I gaden Mariacka ligger der en hel stribe butikker, som sælger flot slebne ravsmykker. Maria-kirken med plads til 25.000 mennesker er Polens største kirke. Byen har også spændende museer.
- På caféer og restauranter ligger prisniveauet under, hvad man er vant til hjemmefra.
- Ude på halvøen Westerplatte startede den 2. Verdenskrig. Et besøg i kur- og badebyen Sopot kan også anbefales. (Der afgår tog fra byens hovedbanegård Gdansk Główny).
- Den lokale valuta er Złoty. 1 złoty koster ca. 1,88 kr.
- Rejsen: SAS har to daglige forbindelser mellem København og Gdansk. Flyvetiden er 55 minutter. Se: www.sas.dk
- Links: www.polen.travel, www.gdansk.pl

Walesa» - »Lech Walesas kontor» står der på skiltet. Oppe i tagetagen sidder Lech Walesa i dag og udstråler tilfredshed. For 30 år siden, da han boede i en etageejendom i udkanten af byen sammen med sin hustru og otte børn, kunne han kun have drømt om det, som han har opnået.

Som det første land i Europa indledte Polen et afgørende opgør med kommunismen. I dag siger Lech Walesa: »Det ufattelige skete. Gud gav os en pave. Han sagde, vi ikke skulle frygte. Vi frygtede ikke, og alt ændrede sig». Senere, i 1995, tabte Lech Walesa dog knebent præsidentvalget til en eks-kommunist. Og da han forsøgte et politisk comeback igen i 2000, fik han under 1 procent af stemmerne. Året efter røg Solidaritet ud af det polske parlament Sejmen. Solidaritet havde én fælles fjende, som bandt den sammen. Da den var ude af billedet, bristede bevægelsen.

I dag er den 70-årige Lech Walesa hverken fagforeningsmand eller politiker. Han er foredragsholder og meningsdanner. »Hvis nogen for mange år siden havde sagt til mig, at Polen, som både er medlem

af NATO og EU, ser ud som i dag, ville jeg ikke have troet på det», siger Lech Walesa.

Det er 25 år siden, at kommunismen faldt i Østeuropa, og det hele begyndte her i Gdansk. Ude på den anden side af den grønne byport, på havnepromenaden langs floden Motława, slentrer folk i alle aldre frem og tilbage. Undertiden slår de sig ned på en af strækningens mange caféer og restauranter. Et stykke henne ad promenaden ligger byens middelalderlige kran, som også fungerede som tårn og byport. Øvre på den anden side af floden ligger søfartsmuseet Centralne Muzeum Morskie. »Navigare necesse est» - »Det er nødvendigt at sejle», læser man på et monument henne ved marinaen. »Targ Rybny - Fischmarkt» står der på facaden af en restaurant, som ligger lige over for et stort Hilton-hotels. I restaurantens gæstebog har en gæst skrevet følgende: »Here I have had the best lobster soup in my life. At the last spoon I was already missing it».

JØRN ØRNSTRUP

Dagbladenes Bureau

Til minde om faldne arbejdere i 1970 står dette monument ved det tidligere Lenin-skibsværft. Foto: Jørn Ørnstrup

Udsigt fra den grønne byport, Zielona Brama, mod hovedgaden Długi Targ. Foto: Jørn Ørnstrup

Gaden Mariacka med dens ravbutikker og caféer er en af byens mest besøgte. Foto: Jørn Ørnstrup

Det hele begyndte

Havnepromenaden langs floden Motława.

Det er en oplevelse af slentre rundt her i Gdansk. Trods Anden Verdenskrigs ødelæggelser er det lykkedes at genopbygge en stor del af den gamle bydel. Med alle sine bygninger i gotik, renæssance og barok er byen en arkitektonisk perle. Derfor besøges den også af mange turister.

På Długa-gaden stopper man op foran en køn facade med figurer på toppen af husets gav. Det er det såkaldte Gylde Hus. Det blev opført i årene 1609-1617 til byens borgmester, Jan Speymann, som samtidig var en rig købmand og stor kunst-mæcen.

I den nærliggende lille gade, Mariacka, har huse ne dekorerede stenterrasser. Der boede byens velhavende købmænd engang. I dag er det smykkebutikker og caféer, som dominerer gadebilledet. Mariacka kaldes også »Ravgaden«. Gdansk har i århundreder været et centrum for bearbejdning af rav. Nogle af butikkerne har også værksteder, hvor man kan se, hvordan det brune rav bliver slebet og indlagt i sølv.

På en af stenterrasserne, der er indrettet som café, serveres der kaffe og æblekage med flødeskum. På

en lille restaurant længere henne i gaden står der blandt andet pirogger på menukortet. Det er små boller med hakket kød og grønsager som fyld.

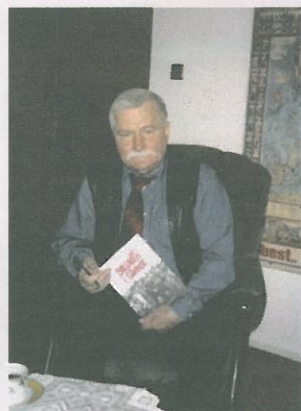
Oppe for enden af gaden, hvor to unge piger spiller smuk Bach-musik på deres violin og bratsch, får man øje på Maria-kirken, som knejser over byen. Set ude fra virker den bastante teglstenskirke, som er en af Europas største, tung. Kirken har plads til 25.000 mennesker. Men når man kommer indenfor, virker den let og elegant med de hvidkalkede vægge og slanke hvælvinger. Fra en platform mellem kirkens to gavle har man en herlig udsigt over byens gamle teglstenshuse.

Gdansk blev i begyndelsen af 1300-tallet erobret af Den Tyske Orden. Det var en af de tre store ridderordener, som under korstogene blev dannet i kongeriget Jerusalem i 1100-tallet. Men efter muslimernes erobring af Jerusalem i 1187 og de kristnes vigende indflydelse i Mellemøsten valgte ordenen at skifte domicil fra Det Hellige Land til Østersøområdet. Der indledte de med støtte af pave og kej-

ser - en missionskrig mod preusserne. Senere erobrede de Gdansk, som voksede stærkt og blev medlem af det magtfulde Hanseforbund. Men da de tyske ridere i midten af 1400-tallet led nederlag til en forenet polsk-litauisk hær, blev Gdansk polsk.

HISTORIENS VINGESUS

Når man i dag går rundt i Gdansk, er det svært at forestille sig, at næsten 80 procent af byen lå i ruiner ved Anden Verdenskrigs afslutning. På Długa-gaden med de pudsede facader har en gruppe turister

Lech Walesa på sit kontor foran det europakort, som han var med til at ændre.

Foto: Jørn Ørnstrup.

samlet sig foran den smukke fontæne med havguden Neptun. Der bliver taget billeder. I et butiksvindue ved siden af står der flasker med den lokale likør »Goldwasser« - den er gennemsigtig med små guldblade i. Overalt i gaden blomstrer café-livet. Stemningen er munter. Men helt oppe for enden af gaden, i den gyldne port Złota Brama, skrues tiden tilbage. Der hænger der et stort billede, som viser, hvordan Gdansk så ud i 1945. Byen lå i ruiner.

Efter Polens deling i slutningen af 1700-tallet, var Gdansk kommet under preussisk overherredømme. Efter Første Verdenskrig blev byen en selvstyrende fristad, adskilt fra Tyskland af en tynd stribe af Polen kendt som »Danzig-korridoren«. Efter Hitlers magtovertagelse i Tyskland blev forholdet mellem det tysk-sindede Gdansk og Polen forværret.

Lige uden for byen ligger halvøen Westerplatte. Det var dér, den Anden Verdenskrig begyndte 1. september 1939 tidligt om morgenen, da den tyske panserkrydser Schleswig-Holstein åbnede ild mod de polske grænsesoldater

på halvøen. Forinden havde Hitler i et ultimatum krævet Gdansk indlemmet i Det Tyske Rige.

To hundrede polske soldater forsvarede sig tapert mod tyskernes tre tusinde mand i syv dage. Tysk militær støttet af fly angreb også det vestlige Polen, hvis dårligt udrustede hær blev smadret. Senere trængte russerne ind over grænsen og fortærede det østlige Polen. Tyskland og Sovjetunionen havde lavet en ikke-angrebsaftale og aftalt at dele Polen mellem sig. Så blev fristaden Gdansk igen tysk, indtil russerne i februar 1945 befriede byen under voldsomme kampe. Efter store flygtningestrømme og udvisning af den tyske befolkning er der stort set ingen etniske tyskere tilbage i Gdansk. I dag hører man dog tysk over alt i byen. Mange af byens turister er nemlig tilrejsende tyskere.

Efter Anden Verdenskrig satte Sovjetunionen sig på Polen og tog kontrol over alle dele af samfundslivet - politisk, økonomisk og socialt. Hvis man begiver sig lidt væk fra den indre bydel, vil man opdage, at den Anden Verdenskrig mange steder har efterladt

sig sår - store åbne pladser, som ikke er bebygget. Andre steder dukker der kvarterer op med gade efter gade i grå beton. Det er beboelseskvarterer med små lejligheder, som er opført under kommunismen. I kvarteret Wrzeszcz, hvor der renoveres over alt, stopper man op foran en mindeplade på et hus i gaden Joachim Lelewela. Den fortæller, at forfatteren og billedkunstneren Günter Grass blev født dér. Et sten-kast derfra, på Plac Józefa Wybickiego, sidder hovedpersonen Oskar fra Grass' roman »Bliktrommen« på en bænk med sin tromme.

SOLIDARITET OG LECH WALESA

Ude ved det tidligere Lenin-skibsværft, som i 1980'erne dannede ramme for Østeuropas afgørende oprør mod det kommunistiske styre, står der et stort monument til minde om de faldne arbejdere i 1970.

De strejkende arbejdere blev dengang beskydt af soldater og helikoptere fra luften. Senere, i august 1980, klatrede en ukendt elektriker, som var blevet fyret fra værftet på grund af politisk aktivitet, ind